

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Досліджено сучасний стан фінансового забезпечення банківської системи України з визначенням загальних тенденцій напрямків формування та використання фінансових ресурсів з зазначенням проблем і перспектив розвитку

Ключові слова: банківська система, фінансові ресурси, власний капітал, депозити, доходи, капітал

Постановка проблеми. Стабільне функціонування та розвиток банківської системи є пріоритетними завданнями, що постають перед державою та виконання яких повинно забезпечити ефективну діяльність фінансово-кредитної сфери та економіки країни в цілому.

В умовах фінансової кризи банківська система України не мобілізувала і не реалізувала усі властиві їй стимулюючі можливості. Нерозв'язаними залишаються проблеми підвищення рівня капіталізації банків, управління ліквідністю, ефективності функціонування банківської системи, удосконалення державної стратегії розвитку банківської системи, яка б сприяла її надійній та ефективній діяльності. Отже, банківська система потребує удосконалення, розробки фундаментальних та прикладних засад її подальшого зміцнення, усунення негативних проявів, які мають місце в сучасній банківській практиці.

У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність провести аналіз стану та напрямків фінансування функціонування банківської системи, запропонувати заходи щодо поліпшення управління її розвитком, з метою спрямування його у необхідне для економіки та суспільства русло.

Аналіз результатів останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розробку питань теорії і практики функціонування банківської системи здійснили зарубіжні вчені: Дж. М. Кейнс, Й. умпетер, А. Пігу, Дж. Герлі, Е. Коен, Е. Шоу, М. Фрідмен, Ф. Мишкін, П. Роуз, Дж. Сінкі, А. Грязнова, Е. Жуков, В. Колесніков, Л. Красавіна, О. Лаврушин, Ю.А. Львов. Зазначеній

тематиці присвячені праці вітчизняних вчених-економістів: О. Барановського, О. Васюренка, А. Гальчинського, О. Дзюблюка, С. Козьменка, Т. Васильєвої, О. Кіреєва, В. Кротюка, В. Лисицького, А. Мороза, М. Савлука, І.В. Сала, В.І. Міщенко, Л. Примостки та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Забезпечення функціонування банківського сектору економіки вимагає ефективного механізму формування та використання фінансових ресурсів, оптимізації їх структури та підбору ефективних методів управління ними. Достатність ресурсної бази функціонування банківського сектору обумовлює його здатність розраховуватись за зобов'язаннями та нейтралізувати ризики, які виникають в процесі діяльності банківських установ, що вимагає визначення чіткої та ефективної політики формування фінансових ресурсів.

Мета дослідження. Дослідження оптимальності структури ресурсного потенціалу банківської системи, забезпечення достатності ресурсів для проведення активних операцій визначають можливості банківського сектору щодо максимізації прибутків – є метою написання даної статті.

Викладення основного матеріалу. Проаналізуємо формування фінансових ресурсів банківської системи України на протязі 2007-2011 рр. Доцільним на нашу думку є розглянути структуру та тенденції змін в обсягах власного капіталу банківської системи України.

Динаміка основних показників власного капіталу банківської системи відображена на рисунку 1.

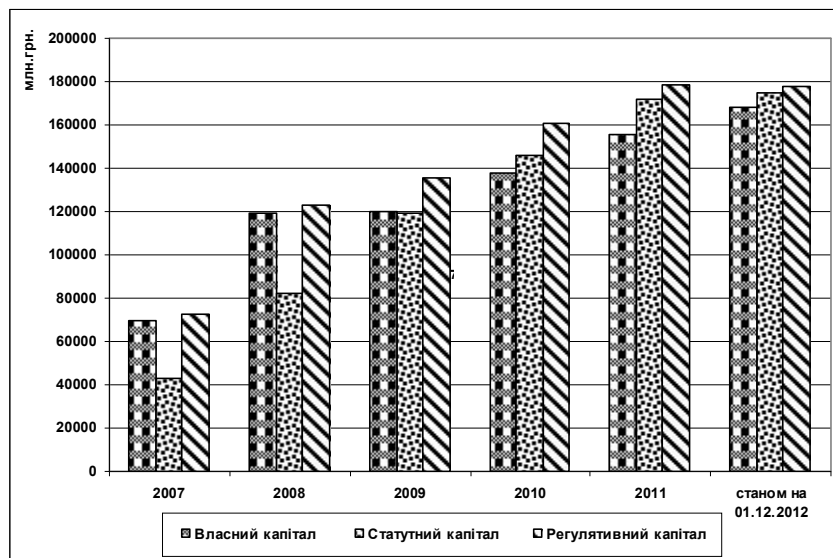

Рис. 1. Динаміка власного, статутного та регулятивного капіталу банківської системи України протягом 2007-2011 рр.

Протягом 2009-2012 рр. спостерігається ситуація, за якої обсяг статутного капіталу банківської системи перевищує обсяги власного, що пояснюється наявністю значних збитків від діяльності банківського сектору, які значно зменшують обсяги власного капіталу банківської системи. Протягом же 2007-2008 рр. діяльність банківської системи була прибутковою, відповідно обсяги власного капіталу значно перевищують обсяги статутного та наближаються до показників регулятивного капіталу.

Стабільне функціонування банківської системи та виконання зобов'язань перед клієнтами здебільшого залежить від обсягів регулятивного капіталу.

Динаміка достатності регулятивного капіталу та відношення його до сукупних активів по банківській системі представлена на рисунку 2.

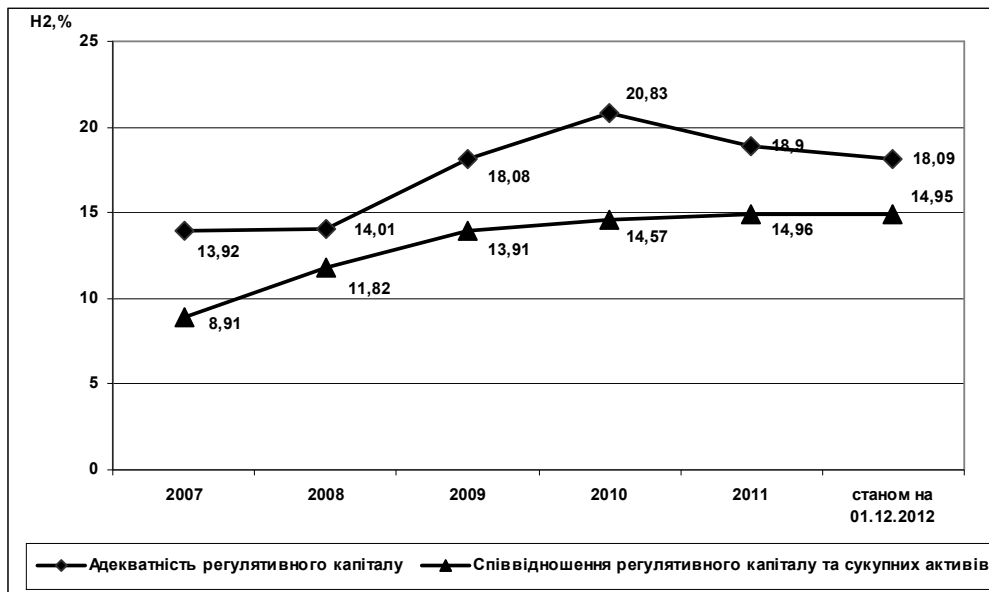

Рис. 2. Динаміка фактичних значень нормативів капіталу банківської системи України протягом 2007-2011 рр.

Так, з рисунку 2 бачимо, що значення нормативу Н3 по банківській системі протягом 2007-2011 років має тенденцію до зростання. У 2007 році фактичне значення даного нормативу було дещо нижчим за критичний рівень та склало 8,91 %, протягом же 2008-2012 рр. бачимо перевищення фактичного значення порівняно з нормативним. Збільшення фактичного значення цього показника свідчить про нарощення банками регулятивного капіталу, необхідного для проведення активних операцій.

Щодо адекватності регулятивного капіталу, то протягом 2007-2011 рр. маємо перевищення даного показника порівняно із нормативним значенням, що вказує на достатню капіталізацію та наявність певного "запасу міцності" банківської системи для здійснення активних операцій. Протягом 2007-2010 рр. маємо зростання даного показника з 13,92 до 20,83%, а у 2011 він знижується до 18,9 %. Станом на 01.12.2012 адекватність регулятивного капіталу по банківській системі складає 18,09 %, що як і в попередніх роках перевищує нормативне значення.

Загальний обсяг фінансових ресурсів банківської системи у 2007 році становив 599396 млн. грн. Частка власного капіталу у структурі фінансових ресурсів банківської системи України у 2007 році складала 11,61 %. Найбільшу частку в структурі власного капіталу по банківській системі займав статутний капітал, що склав 61% та становив 7,15 % всього обсягу ресурсів банківської системи. Резерви банків склали 22 % власного капіталу та 2,54 % всіх ресурсів.

Обсяг фінансових ресурсів банківського сектору у 2008 році збільшився на 326690 млн. грн. або на 54,5 %.

У 2008 році обсяг власного капіталу по банківській системі зріс на 49685 млн. грн. або на 71,41%. Питома вага власного капіталу у ресурсах банківської системи у 2008 році збільшилась на 1,27 % та склала 12,88 %.

Питома вага резервів під переоцінку необоротних активів та цінних паперів у сумі в структурі фінансових ресурсів банківської системи склала 1,21 %, забезпечивши 18 % обсягу власного капіталу.

Результатом діяльності банківського сектору у 2009 році на тлі розгортання кризових явищ в економіці є збитки у розмірі 31492 млн. грн., що є одним із факторів, що призвели до зменшення обсягів фінансових ресурсів банківської системи порівняно з 2008 роком на 52637 млн. грн. або на 5,68 %.

Загальний обсяг зобов'язань по банківській системі України у 2008 році складав 529818 млн. грн. або 88,39 % від усіх ресурсів банківської системи.

Так, за рахунок боргових цінних паперів банками було акумульовано 3,01 % фінансових ресурсів у 2007 році, проте до 2011 року їх частка знизилась до 0,7 % всієї ресурсної бази, причому переважна частина таких цінних паперів – у іноземній валюті. Станом на 01.10.2012 року їх частка у зобов'язаннях складає 1,15 %, з яких 0,06 % – в іноземній валюті. Частка резервів за зобов'язаннями у ресурсах системи коливається від 0,13 % у 2009 році до 0,08 % у 2011, станом на 01.10.2012 – 0,1 %; частка відстрочених податкових зобов'язань – від 0,42 % у 2007 до 0,15 % у 2011 році, зобов'язання з поточного податку на прибуток – від 0,01 до 0,03%, інші фінансові зобов'язання у 2009 році склали 2,89 %, у 2010 році їх частка у ресурсній базі знизилась до 1,8 %, а у 2011 збільшилась до 3,6 %. Частка інших залучених коштів у 2009 році становила 5,44 % і до 2011 року знизилась до 3,32 %.

За рахунок субординованого боргу було залучено 3,54 % ресурсів у 2009 році. В 2010 році маємо збільшення даного показника до 3,86 %, а у 2011 році – зменшення до 3,31 %, станом на 01.10.2012 року – 3,04 %.

Найбільші обсяги фінансових ресурсів банківської системи у 2007-2009 формувались за рахунок коштів банків.

Так, обсяг даної статті зобов'язань у 2007 році складав 28,13 % всіх ресурсів банківської системи, у 2008 році обсяг коштів банків досяг 320838 млн. грн., що на 152214 млн. грн. або на 90,27 % більше за попередній рік та склав 34,64 % всіх фінансових ресурсів системи. З 2009 року частка коштів банків у ресурсах банківської системи почала знижуватися. Так, у 2009 році вона складала 31,4%, а на кінець 2011 року – 23,74 %, а станом на 01.10.2012 – 20,65 %.

Структуру зобов'язань банківської системи України для більшої наочності подано на рисунку 3.

За рахунок коштів населення у 2007 році було сформовано 27,69 % всіх ресурсів банківської системи. Кошти населення склали 31,33% зобов'язань банківської системи. У 2008 році частка ресурсів, що були сформовані банками за рахунок коштів фізичних осіб зменшилася до 23,36 %, а їх частка у обсязі зобов'язань по банківській системі становила 26,81 %. З 2009 року починається збільшення частки коштів фізичних осіб у обсягах фінансових ресурсів банківського сектору. Так у 2009 році вона складала 24,45 %, на кінець 2011 року зросла до 29,45 %, а станом на 01.10.2012 – 31,75 %, що позитивно позначається на ресурсній базі банків. Частка коштів фізичних осіб у іноземній валюті протягом даного періоду коливається від 13,19 до 17,72 % ресурсної бази банківської системи.

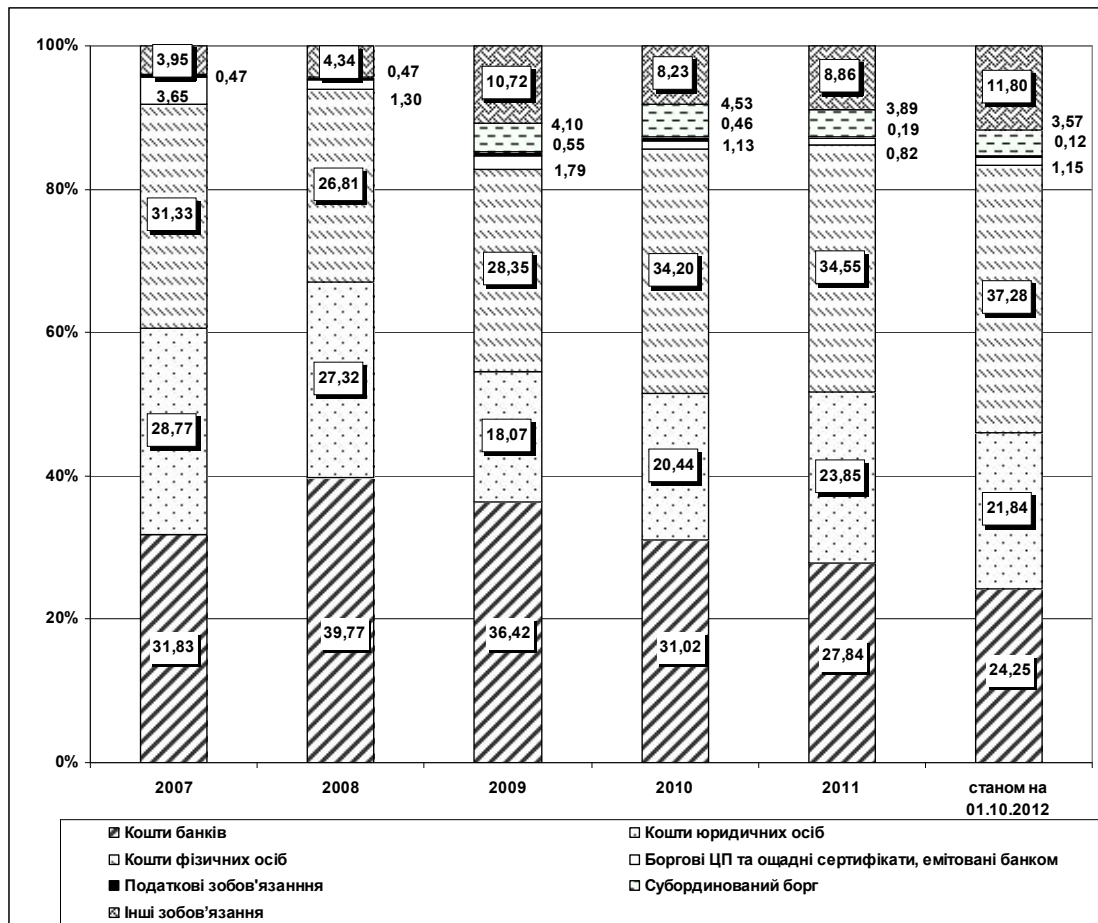

Рис. 3. Структура зобов'язань банківської системи України у 2007-2012рр.

Аналізуючи депозити населення за строками погашення можемо відзначити, переважання строкових вкладів населення. Частка депозитів на вимогу в загальному обсязі коштів населення, що були залучені банківською системою збільшувалась у 2009 році, що пояснюється кризовими явищами в економіці, втратою довіри населення до банків, однією з причин чого була тимчасова заборона НБУ щодо дострокової видачі депозитів. У 2010-2011 рр. спостерігається зменшення їх частки порівняно із кризовим періодом. Станом на 1.10.2012 року частка вкладів населення на вимогу складає 21%. Зростання частки вкладів населення строком від 1 до 2 двох та більше двох років є позитивним моментом з огляду на гостру потребу банківського сектору у довгострокових фінансових ресурсах.

Строкові вклади з одного боку є більш дорогим джерелом фінансових ресурсів для банків у порівнянні із депозитами на вимогу, а з іншого – більш стабільним.

Зростання частки обсягів депозитів населення у структурі ресурсів банківської системи останніми роками з одночасним збільшенням частки строкових вкладів вказує на поступове відновлення довіри населення до банківських установ після кризових явищ в економіці та свідчить про надійність даного джерела ресурсів для банківської системи.

За рахунок коштів юридичних осіб банківська система України сформувала 25,43% своїх ресурсів у 2007 році. У 2008-2009 рр. спостерігалось зменшення їх частки із 23,8% до 15,58% відповідно, а у 2010-2011 рр. знову спостерігається збільшення їх частки у формуванні ресурсної бази по системі банків країни. Так у 2011 році за рахунок коштів підприємств банківська система сформувала 20,33% своїх ресурсів, а станом на 01.10.2012 їх частка складає 21,84%. На відміну, від коштів фізичних осіб дані ресурси формуються переважно у національній валюті.

Обсяги депозитів залучених від підприємств переробної промисловості мають схожу динаміку. Так у 2007 році вони склали 21,56% всіх депозитів юридичних осіб, а протягом 2008-2009 рр. зменшилися до 19,53%, у 2010 році спостерігалось збільшення даного показника до 21,56%, а у 2011 – зменшення до 19,57%.

Частка депозитів підприємств транспорту та зв'язку коливається від 12,87% у 2007 році до 8,42% у 2011, юридичних осіб, що здійснюють операції з нерухомим майном – від 12,85% у 2007 році до 16,72% у 2008 році та до 15,8% у 2011.

Від підприємств, що займаються будівництвом банківський сектор протягом аналізованого періоду залучав від 9,13% обсягу всіх депозитів юридичних осіб у 2007 році до 4,57% у 2011.

Депозити добувної промисловості забезпечують від 4,19% у 2007 році до 11,28% всіх вкладів юридичних осіб у 2011.

За рахунок депозитів підприємств сільського господарства, мисливства та лісового господарства було сформовано 6,22% суми депозитів юридичних осіб по банківській системі, у 2011 році даний показник складає 6,41%.

Інші ж галузі економіки забезпечують незначну частку ресурсної бази банківського сектору.

На рисунку 4 представлена структура депозитів, що були залучені банками від юридичних осіб в розрізі видів економічної діяльності станом на 1.10.2012.

Як і в минулих роках домінуючу роль у забезпеченні депозитної банків, сформованої за рахунок коштів юридичної осіб відіграють торгівля, ремонт автомобілів – 28,24% всього обсягу залучених депозитів, переробна промисловість – майже 18%, операції з нерухомим майном – 15,45%, добувна промисловість – 9,54%, діяльність транспорту та зв'язку – 9,48%.

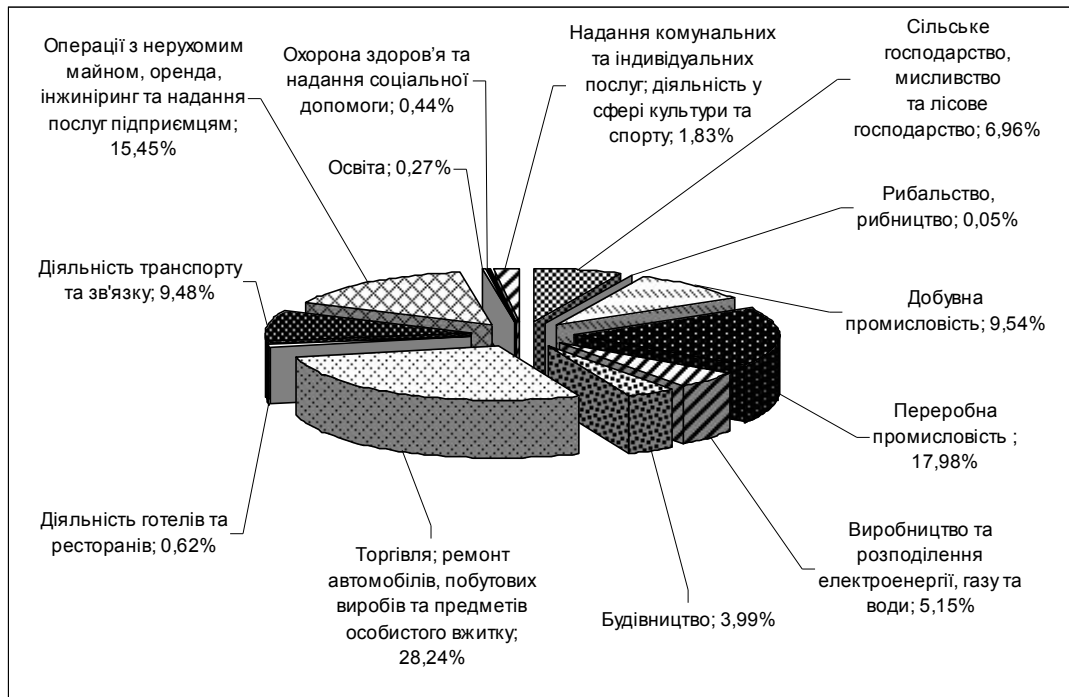

Рис. 4. Структура депозитів юридичних осіб в розрізі видів економічної діяльності станом на 1.01.2012.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Таким чином, проаналізувавши формування фінансових ресурсів банківської системи України маємо зазначити, що основним джерелом їх є зобов'язання банків, серед яких найбільшу частку складають депозити фізичних та юридичних осіб та кошти банків. Слід відзначити позитивну тенденцію до зростання обсягів вкладів населення, юридичних осіб та збільшення їх частки у структурі зобов'язань, що вказує на раціоналізацію джерел формування фінансових ресурсів з точки зору витратності ресурсної бази банківської системи, оскільки кошти банків є більш дорогим джерелом в порівнянні із вкладами фізичних та юридичних осіб. Позитивним моментом також є збільшення обсягів та частки строкових вкладів, як юридичних осіб, так і населення, що свідчить про формування більш стабільної ресурсної бази для забезпечення діяльності банківського сектору.

Збільшення фінансових ресурсів банківської системи за рахунок власних джерел банків відбувається в основному за рахунок збільшення обсягів статутного капіталу, тобто найбільш стабільного джерела власного капіталу банків, частка якого в ресурсній базі загалом по банківській системі має тенденцію до зростання. Зростання обсягів даного джерела також пояснюється підвищенням вимог НБУ з 2010 року, щодо мінімального розміру статутного фонду банку з 75 до 120 млн. грн.

Збільшення обсягів власного капіталу є позитивним явищем, оскільки підвищення капіталізації банківської системи на даному етапі розвитку забезпечуватиме її більш стабільне та надійне функціонування, захищаючи інтереси вкладників та кредиторів. Проте слід відмітити, що значні збитки, яких зазнав банківський сектор протягом 2009-2011 рр. негативно позначаються на обсягах власного капіталу, в зв'язку з чим НБУ з метою подолання негативних наслідків кризових явищ в економіці та підвищення капіталізації банків збільшив обсяг субординованого боргу, що включається до власного капіталу із 50% основного капіталу до 100%. Тож, обсяги субординованого боргу українських банків останніми роками стрімко зростають, що пояснюється вигідністю даного джерела нарощення власного капіталу з точки зору його залучення та обслуговування зобов'язань щодо сплати відсотків. Проте слід зауважити, що підвищення капіталізації банківської

системи за рахунок субординованого боргу є лише тимчасовим заходом, оскільки наслідком цього є погіршення структури ресурсної бази з точки зору співвідношення між власним капіталом та зобов'язаннями банків.

Список використаних літературних джерел:

1. Болгар Т.М. Сучасний фінансовий стан банківської системи України // Академічний огляд. – 2011. – № 2(35). – С. 86-92.
2. Вовканич А.І. Особливості формування ресурсів комерційних банків / А.І. Вовканич // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. – 2010. – № 2(8). – С. 157-154.
3. Сфремова Н.Ф., Золотарьова О.В., Ємцов Є.О. Щодо питання розробки політики ресурсної забезпечення діяльності комерційного банку // Економічний простір. – 2011. – №49. – С. 125-133.
4. Луців Б. Особливості ресурсного забезпечення комерційних банків України [Текст] / Б. Луців, О. Заславська // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2012. – №2. – С. 89-102.
5. Офіційний сайт Національного Банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
6. Степанова В.О. Сучасний стан та перспективи подальшого розвитку банківської системи України / В.О. Степанова // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2011. – №4(16). – С. 177-181.

КРАВЧУК Ганна Вікторівна – доктор економічних наук, професор кафедри фінансів Чернігівського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:
– дослідження функціонування суб'єктів фінансового ринку.

ЯСКОВЕЦЬ Вероніка В'ячеславівна – магістрант Чернігівського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:
– збалансування джерел фінансування та активів у банківській системі.

Стаття надійшла до редакції: 30.04.2013 р.